

Witold Szabłowski (Polsko)

Ročník 1980. Publicista a reportér, dlouholetý přispěvovatel deníku *Gazeta Wyborcza* a jeho přílohy *Duży Format*. Pracuje též pro redakci televizního pořadu *Dzień dobry TVN*. Necelé dva roky žil a studoval v Turecku. V roce 2010 vydal o této zemi sbírku reportáží *Vrah z města meruněk* (česky: Jaroslava Jiskrová – Máj a Dokořán 2016, přel. B. Gregorová), za niž získal Cenu Beaty Pawlak. Kniha zároveň získala ocenění britského PEN klubu a v USA byla vyhlášena za jeden z nejvýraznějších překladových titulů roku 2013. Později vydal ještě například tituly *Tańczące niedźwiedzie* (2014) a *Sprawiedliwi zdrajcy. Sąsiedzi z Wołynia* (2016). Jeho nejnovější kniha *Merhaba* (2018) obsahuje mj. osobně laděný turecko-polský slovníček. „Turecko je pro mě jako přívaz, který v sobě skrývá tolik extrémů, že občas ani sám nevím, jakým směrem se ubírá,“ říká autor.

ukázku *Plyn v parku Gezi* přeložila Barbora Gregorová

PLYN V PARKU GEZI

„Náš premiér je islamista a pro náš stát je to nebezpečný zločinec! Musíme se ho co nejdřív zbavit!“ tvrdí ti, co obsadili park Gezi.

„Nesmysl! Je to génus! Poslalo nám ho samo nebe!“ tvrdí ti, kteří do parku nešli.

Zabalil jsem si spacák, karimatku a termosku. A jel jsem si popovídat s jedněmi i s druhými. Co je spojuje, v čem se liší? Jak protesty v parku změní Turecko – pokud ho tedy nějak změní?

Pěkní kluci

Park Gezi leží hned vedle čtyřproudé dálnice; uprostřed parku stojí fontána a v každém rohu je několik luxusních hotelů. Istanbulské úřady, stejně jako turecká vláda, ho chtěli zničit a na jeho místě postavit supermarket ve stylu kasáren z osmanské doby. Vedle kasáren měla stát mešita. A právě proto zde koncem května roku 2013 začali Turci demonstrovat – za záchranu parku a při té příležitosti také na podporu státní sekularizace, která byla kvůli vládnoucí proislámské straně ohrožena. Demonstrace byla brutálně potlačena policií.

V parku Gezi se následně shromáždily davy mladých lidí. Postavily si tam stany a obsadily ho. Jejich protest proti zrušení parku se stal brzy protestem proti vládě, která podle mnohých obyvatel Turecka neposlouchá své občany, islamizuje se a je stále autoritativnější.

„Mně ta mešita vůbec nevadí. Mohla by stát vedle parku Gezi. Ale vůbec nerozumím tomu, proč si Tayyip vzal na mušku právě náš park.“

Tayfun mluví slabý hlasem, téměř fistulí, a ruku v zápěstí ohýbá natolik příznačně, že nejdřív nevím, zdali tím vyjadřuje svou sexuální orientaci, nebo si chce naopak z homosexuálů obyčejně vystřelit. Záhy mě ujistí, že si z nich střílet nemůže – sedíme totiž u stánku jedné z organizací, která v parku bojuje za práva homosexuálů. Mají tu dva stolky, u kterých si například můžete popovídat s transsexuálem. Rozdávají se tu prezervativy a... chleba se sýrem.

„Tayyip má moc pěkněj zadeček! A když se rozčilí, je hrozně sexy...” zasní se Tayfun, jako by zapomněl, že mluví o premiérovi své země, který by si jakékoli lichotky od homosexuála zcela jistě nepřál. „Prozradím ti jedno tajemství,” dodá a zašeptá mi do ucha: „Tayyip ničí park Gezi kvůli mně.”

„Jak kvůli tobě?”

„No kvůli mně a mým kamarádům. My sem chodíme na prcáníčko,” zasměje se Tayfun a já mám chvíli, abych si ho prohlédl. Tipoval bych, že je mu lehce po čtyřicítce. Na sobě má upnuté džíny, pásek se cvočky, tričko s duhovou vlajkou a pod ním vyholený hrudník. „Scházej se tu pěkný kluci z celého města. A nějaký ty buzny a transvestiti. Gezi je díky tomu proslulej po celým Turecku a Tayyipek to ví, vždyť přece vyrůstal kousek odtud,” řekne Tayfun a rukou ukáže na čtvrt Kasimpaša, kde turecký premiér skutečně vyrůstal.

O tom, že si Erdoğan vzal na mušku Gezi právě díky excesům homosexuálů, jsem slyšel od svých tureckých kolegů novinářů. Gayové museli zmizet, protože hned vedle parku má být mešita. A nejjednodušší, jak se jich zbavit, je park zničit, oplotit a uprostřed něco postavit. Přestože příliš nevěřím tomu, že je to jediný důvod, ihned se přesvědčím, že istanbulští homosexuálové o tom děsně rádi hovoří.

„Od tý doby, co nás vyštípali z Gezi, všechny buzny stojej v postranních uličkách, no jen se tam jdi podívat a uvidíš, jak tam vykrucujou prdelkama. Tayyip nám šíleně závidí, protože kdo by neměl rád pěkný zadečky. Proto taky nařídil, aby sem přivezli ty podělaný bagry, buldozery a postavili tu osmanský kasárny. On moc dobře ví, co dělá. Jen si představ, co se asi tak musí dít v takovejch kasárnách mezi vojákama. Hi, hi, hi!” rozesměje se při samé myšlence Tayfun. „Ale já se na něj stejně neumím zlobit, i když do nás mrdá slznej plyn. Jenže to jsem celej já; furt vysmátej. Ještě když jsem bydlel v Konyi, kde jsem se narodil, nadávali mi do buzen. Ale lidi tam jsou primitivové, nerozeznaj teplouše od buzny, neměl jsem sílu jim to vysvětlit. A tak jsem jim tvrdil, že teda možná jsem buzna, ale aspoň dobře vyšukaná. Mlátili mě za to po hlavě a pak, když se nikdo nedíval, někteří z nich chtěli, abych jim ho vykouřil. Já? Vykouřit?! Říkám ti, že v Konyi nerozeznaj teplouše od buzny! Musel jsem se odtamtud odstěhovat, jinak by mě umlátili k smrti. Přijel jsem do Istanbulu a začal bydlet sjedním starým homosexuálem, kterej už nemohl chodit, byl na vozejku, takže jsem s ním každej den chodil do Gezi. Nemohl už dělat vůbec nic, tak se aspoň chtěl pokoukat. A poprosil mě, abych ho tu pochoval, protože, jak sám tvrdil, prožil tu ty nejhezčí chvílky ve svém životě. Nakonec se mi to nepodařilo a ještěže tak, protože dneska by ho tu vyhrabali těma bagrama. A ještě by ho postříkali slzákem. Když sem poldové přišli poprvé, buzny z parku začaly Tayyipovi nadávat. Že je diktátor a fašista. Že na nás poštlal policii. A já nejsem zrovna ten, kdo by někomu nadával do fašistů, tak jsem jim řekl: Kdo vám sem poslal tolik pěkněj policajtů?! No jen se koukejte, protože to může bejt váš nejhezčí pohled v životě. Koukejte se, jak kroutěj prdelkama a mlátěj vás obuškama! Koukejte a poděkujte osudu za Tayyipa, kterej nám všechno tohle dal!”

Dva tábory

Pětihvězdičkové hotely kolem Gezi jsou už minimálně měsíc prodělečné. Když začaly protesty, jejich velmi bohatí hosté si na recepci mohli zamluvit plynové masky – stávalo se totiž, že slzný plyn, který policie používala, bylo cítit i v pokojích.

Velmi bohatí hosté sem přijeli obchodně či na istanbulský *shopping month* – měsíc nákupů. V nonstop otevřených obchodech měli mít velké slevy. A místo toho tu probíhaly výtržnosti a plyn lidem dráždil nos, hrtan, průdušky a oči. Jakmile ho hosté ucítili, vyšli na hotelové terasy, odkud bylo krásně vidět:

- mladé revoltující Turky, shromážděné v parku, kteří měli dlouhé vlasy a vousy, v poslední době opět moderní, v rukou kytary a plakáty s přeškrtnutým portrétem premiéra Recepta Tayyipa Erdoğan;

- o trochu starší břichaté Turky, v levnějším či dražším obleku, s cigaretou v jedné ruce a smuslimským růžencem k povolání jména Božího v ruce druhé, soustředěné a podrážděné, kteří obcházel park.

„Turecko je rozdělené přesně na polovinu, na dva tábory,“ tvrdí při pohledu na břicháče Zübeyde Topbaşová, studentka sociologie, která v parku Gezi demonstruje v červeném stanu. Sedíme vedle něj na karimatkách a o dva stany dál kdosi hraje na *bağlamu* melodii z dob Atatürkovy revoluce.

Zübeyde, triadvacetiletá dívka s dlouhými černými vlasy a snědou pletí přišla na protest až třetí den.

„Nejdřív jsem moc nevěřila, že z toho něco bude. Moji známí dlouhá léta tvrdí, že už naši vládnoucí strany mají plné zuby. Zasllechla jsem takové zkačky, že poslanci AKP, Strany spravedlnosti a pokroku, u nás chtěli zakázat výuku o evoluci. A když potom povolovali nošení šátků ve školách, myslela jsem, že jsou to zas jen plané řeči. Zatím totiž každá diskuze končila tím, že právě díky nim naše země hospodářsky prosperuje. Že to oni bojují za náš vstup do Evropské unie. A že přitom hodně mluví o islámu? Inu, očividně to v téhle zemi jinak nejde.“

Turecká média se o protestech zpočátku vůbec nezmiňovala, a teprve když Zübeyde viděla na BBC, co se skutečně děje v parku nedaleko Taksim, nejdůležitějšího náměstí ve městě, sbalila si spacák, našla kolíky ke stanu, který už dávno nepoužívala, a vydala se s kamarádkou na protest do Gezi. Hned první den pověsila na Facebook fotku, jak sedí u stanů, s krátkým popiskem: *#occupygezi*. Žádná její fotka doposud neobdržela tolik lajků – za několik minut jich měla pět set.

„Olajkovalo mi ji spousta lidí, které neznám; vůbec jsem netušila, že je to možné. Přemýšlela jsem o tom,“ tvrdí Zübeyde. „Emoce vrcholí. A nejnebezpečnější je v tuhle chvíli to, že místo toho, aby se naši politici rozdílili mezi Turky snažili zmenšit, vědomě je prohlubují. Jsem přesvědčená o tom, že Erdoğan cynicky využil našeho protestu k tomu, aby další rok vyhrál komunální volby. Aby sjednotil své voliče, kterých je přece jen mnohem víc než nás, stejně smýšlejících. Něco podobného udělal v devadesátých letech Putin, který vyhrál volby v Rusku tím, že zaútočil na Čečensko. U nás Čečenci nejsou, s Kurdy je poslední dobou klid, a tak nezbyvá než poštvat jedny Turky proti druhým. Nevěřící proti věřícím. Liberály proti

socialistům. Bohaté proti chudým.“

„Tak proč teda protestujete, když tím podle tebe nahráváte vládě?“ zeptám se.

„A máme na vybranou?“ Zübeyde si hraje s pramínkem vlasů. „Máme souhlasit s jeho návrhy? Tvářit se, jako by se nic nestalo? Myslíš, že může beztréstně postavit mešitu v srdci sekulárního státu?“

„O té mešitě mluvil už v kampani před posledními volbami. A vyhrál.“

„V současné době máme stokrát víc mešit než nemocnic nebo škol. Kultura tu jde do háje, na divadlo nejsou peníze. Ale na novou mešitu se vždycky najdou. Jestli chceš udělat kariéru v zastupitelstvu, musíš chodit na páteční *namáz*. A nejlíp v pracovní době, aby tě viděli nadřízení. Takže promiň, ale další mešita prostě nepřichází v úvahu.“